

biblikus fénybe helyező elmélkedéseket olvasunk, amelyek Kozma Zsolt tollából származnak. Szintén jó elgondolás volt bizonyos mondatokat úgy kiemelni és vastag betűvel, külön fülbe szerkeszteni, amelyek summázzák Kozma Zsolt mondanivalóját, és így „aranymondásokként” is értékelhetők.

A könyv küllemi szerkesztése ízléses – Fazakas Botond munkája. A megválasztott betűtípus elegáns, talán a papír lehetne jobb minőségű. A korrekktúrát Szenkovics Enikő végezte, csupán egyetlen helyen vettem észre elírást („’58 decemberétől ’55 december 31-ig tartott”). A borítót Könczey Elemér a tőle megszokott igényességgel tervezte, és azt az „Ecce homo” címet viselő, rácsok mögött lévő

Krisztus-alakot ábrázolja, amely – Asztalos Lajos közlése nyomán – valamikor a Deák Ferenc utcában volt látható, és amelynek fényképe alapján a ’80-as években Kozma Zsolt és Juhász Tamás professzorok, az erdélyi viszonyokat hűen tükröző képeslapot készítettek.

Ajánlom a könyvet elolvasásra az érdeklődő Olvasónak! Hitet, alázatot, munkamódszert, biblikusságot, gondolkodásmódot lehet belőle tanulni, egy olyan embertől, akinek a leckekönyvekben levő aláírásából időnként „Kozmazsolt” helyett „Kozmasors”-ot lehetett kiolvasni.

Koppándi Botond

Szóra bírva. Kozma Zsolttal beszélget Tunyogi Lehel című könyv margójára

Tisztelt Professzor Úr!

Örömmel láttam, hogy a legutóbbi, Önnel készített interjú-kötetben (*Szóra bírva*, Kolozsvár 2009) megjelent néhány mondat szerény személyemről is (267–268. old.), a *Református Szemle* 2007. évi nyílt ülésével kapcsolatosan. Néhány megjegyzést és kiegészítést hadd fűzzek az ott elhangzottakhoz. Azt nem „Buzogány Dezső találta ki”. Annyi igaz, hogy egyetlen egyházi tudományos folyóiratunk, a *Szemle* szerkesztősége (vagyis jómagam és Adorjáni Zoltán) részéről érkezett a kezdeményezés a püspök úrhoz, tehát végül is három személy képviselőjében két intézmény, vagyis, Erdélyi Református Egyházkerület és a *Református Szemle* szerkesztőségének közös „találománya” volt. Én, személy szerint csak annyit mondtam, hogy jó lenne Budapest, Debrecen után végre Kolozsvárnak is kifejeznie nagyrabecsülését az Ön munkássága iránt, nyugdíjba vonulása kapcsán, ha már az intézmény, amelyet Ön harminc esztendeig szolgált, ezt nem

tette meg. A diplomára írt címet (*Pro scientia sacra*) tényleg én „találtam ki”, bizonyára ezzel tetszett összemenni az esemény létrejöttére tett indítványt. A diszkréció gondolata ugyancsak ebben a körben született meg, ismervén a professzor úr nagyfokú idegenkedését az ünnepléstől. Ezért mondtam, hogy ott semmi mást nem kell tennie, mint a tiszteletadást szó szerint „elszenvednie”, mely szó, e magyarázat nélkül, teljesen érthetetlen az interjú szövegében. Nem terveztünk tehát nagy fesztivált, vizsgálását ismerve pedig úgy láttuk jónak, ha szűk, baráti körben fogjuk az eseményt megrendezni. Erre a szerkesztőségi ülés kiválóan megfelelt. Aztán meglepetésnek szántuk, emiatt volt a nagyfokú titkolózás. Baráti közösségbe nem hivatalos levéllel szokták meghívni az embert. Két nappal az esemény előtt a püspök úr, egy nappal előtte pedig a főszerkesztő úr is megjelent Önnél, hogy ezt a baráti kérést/meghívást közölje. Ez elég jelzés lehetett volna arra, hogy az esemény mö-

gött nem egyetlen személy, hanem az erdélyi református egyház áll.

Azt is tetszett mondani: „Ezek közül csak Buzogány haragudott meg.” Tessék elhinni, nem haragudtam meg. Ez akkor szokott megtörténni, amikor viszontszolgáltatást vagy -szolgáltatást vár el valaki valamiért, és az elmarad. Sokkal súlyosabb dolog az, amiért azóta is úgy érzem, hogy nem tudok úgy viszonyulni a professzor úrhoz, mint korábban. Mély és keserű megbántódást érzek. A professzor úr megbántott a legtisztább és legőszintébb tanítványi érzésemben és önzetlen jó szándékomban, ezen pedig a száraz, groteszk és hangulati zárójellel teletűzdelt interjú, szöveg még súlyosbított. Soha sem voltunk mi ketten lelki jó barátok, eminens diákja sem voltam (amúgy egyáltalán nem is voltam jó diák), kollégaként is mindig éreztem valamiféle tartózkodást a professzor úr részéről, de mégis megpróbáltam legalább derűs haver lenni (szíves elnézését kérem a szlengért). Tudtam, ennél tovább amúgy sem jutok, ez tökéletesen meg is felelt. Amiért bántódás és nem harag az, amit most érzek, arra néhány mondatot hadd szánjak. Azt hiszem, a tanítványi megbecsülésből és szeretetből kell kiindulnom, amit még a diákévek alatt sikerült megalapoznia bennünk és elhintenie közöttünk. Ez munkált bennem akkor is, amikor Adorjáni Zoltánnal együtt, valamikor már nagyon régen, megpróbáltuk megjelentetni a professzor úr egyik-másik kurzusát, miután: 1. az egyik nálam tartott kávézason a professzor úr sóhajtvá tekintett az egyik ki nyomtatott sárospataki kurzusra: „bár csak az enyéim közül valamelyiket már így láthatnám!”; 2. miután az Ön kurzusának kiadására tett indítványom a legközelebbi tanári gyűlésen megbukott. Nem sokkal az után, talán elégtételképpen, tanítványi buzgólkodásom kevéske sikerének könnyelhettem el, amikor legalább az *Ifjú Erdély* kiadásában sikerült megjelen-

tetni az Ön textuáriumát. Utána valamennyi könyvét (*Példázatok, Hagyomány és időszerezés, Alj elő az igével, Szavak az igéből, A Kálvinista Világ és a Kiáltó Szó repertórium*) felelős kiadóként felvállalva is tanítványi szeretetből fakadó kötelességemet siettem leróni a professzor úr tudománya előtt stb.

Amikor tehát a professzor urat a *Szemle*-gyűlést megelőző este magam is megkerestem telefonon, a professzor úr pedig néhány rövid és száraz szó után a kagylót letette, rájöttem, hogy tényleg rosszul ismerem Önt. Ezt gondoltam: ha régi tanítványának, tanítványainak tisztelgését nem is fogadja el, az erdélyi református egyháznak az Ön sokévi teológiai munkássága előtt tett főhajtását azért el kellene fogadnia, bárkitől származott is legyen ennek ötlete. Az interjúban azt is tetszik mondani, hogy lám, a többiek nem haragudtak meg. Amennyiben az Ön viselkedése őket nem bántotta, lelkük rajta. Én sem haragudtam meg, az elmondottakból, azt hiszem, ez világos. A kapcsolat takaréklángon történő üzemeltetésével viszont legalább nekem jeleznem kellett és kell: Kozma Zsolttól az erdélyi lelkészi közösség nem ezt várja. Kozma Zsolt magánszemélyként bármit megtehet, visszautasíthat barátságokat, tanítványi tiszteletadást stb., de a lelkészi társadalom közszereplőjeként nem; legkevésbé azt, hogy durcáskodik. Lehet, hogy a *Szemle*-díj nem vetekedik a debreceni vagy a budapesti díszdoktori címmel, lehet, hogy a hazai egyház nem a Magyarországi Református Egyház, hogy aranygyűrűt adjon elismerésképpen, de amit felkínál, legyen az akár *Szemle*-gyűlésbe csomagolt szerény hazai elismerés, azt minden szerénykedésünk ellenére kötelességünk elfogadni, ha már ezért az egyházért emésztődtünk annyit. Az Ön félszázados szolgálata és tudományos munkássága előtt tisztelgő hazai és külföldi baráti közösség hálaadása alatt

pedig lehet nyugodtan mosogatni [és itt hadd használjam magam is az interjúszöveg hangulati zárójelét: *a szöveg írója keserűen mosolyog*]. Meggyőződésem, hogy nem ennyire becsüli Ön egyházát, a mosogatás pedig csak annak szólt, akiről Ön azt képzelte, hogy az egészet „kitalálta”. Ezt, szomorúan bár, de tudomásul veszem, és ezzel lezárók valamit, ami sajnos igazán sohasem kezdődött el.

Utószó

A múlt, sőt a még nem nagyon távoli múlt egyháztörténetének nagyjait, sok-

szor az egyházon kívüli intézmények szemüvegén keresztül is szemlélve, az ember közel áll a depresszióhoz. Ha erre még rátevéődnek a mindennapok kicsinyeskedései is, elengedhetetlenül oda jutunk, hogy a példaképek emberi arca meghomályosodik és elszürkül, nagyságuk erodálódik, és semmi sem akadályoz már meg bennünket abban, hogy szívünk ne maradjon üres és keserű.

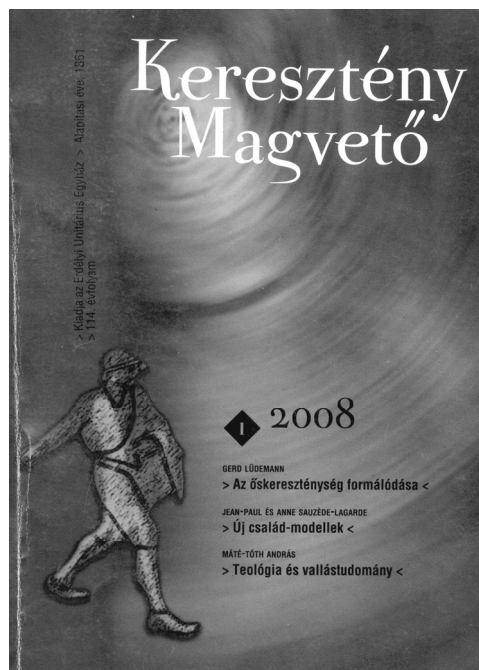
Bizony, csillaghullások idejét éljük!

Buzogány Dezső

Recensio

Keresztény Magvető 114. évf., 2008/1. szám

ISSN 1222-8370. 156 old.

Az Erdélyi Unitárius Egyház negyedévenként megjelenő szaklapját 1861-ben indították útjára. A lap szülőatyja Nagy Lajos tanár volt, mellette pedig Kriza Já-

nos bábáskodott, aki épp az évben lett püspök. A 20. század végi rendszerváltás utáni első főpásztor, Erdő János így határozza meg a *Keresztény Magvető* rendeltetését: „A folyóirat napjainkig a szabadelvű keresztény teológia művelését és az egyházi élet elevenítését szolgálja.” (*Erdélyi egyházaink évszázadai*. Bukarest 1992.)

A *Tanulmányok* című rovat élén álló cikk szerzőjéről, Gerd Lüdemannról mindjárt megállapítható, hogy szabadon gondolkodó teológus. Korábbi írásaiban kifejtett nézetei oda vezették a német evangélikus egyházat, hogy göttingai teológiai tanszékét (Újszövetségi Teológia) *A korai kereszténység története és irodalma* névre „kereszteljék át”. *Mi történt halójában?* című írása már címével is meghökkeníti az olvasót, hiszen – a göttingai tudós nézete szerint – keresztényen hitünk tételei „projekciók”, emberi vágyálmok kivetítései. Esszéjének alcíme *Az őskereszténység formálódása, Kr. u. 40–70* behatárolja azt az időkeretet, amelynek eseményeivel foglalkozik. Lüdemann abban látja egyéni